

УДК 329.055

doi: 10.15421/171716

Історико-туристичний аналіз Пнівського замку

І.О. Лисий

goranfox@ukr.net

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
76000, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57*

На основі використання авторської методики проведено історико-красознавчу та туристично-рекреаційну характеристику локалізації, історико-архітектурного стану й атрактивного потенціалу збереженого Пнівського замку, що розташований у Надвірнянському районі Івано-Франківської області. Здійснено аналіз за допомогою комплексно-системного алгоритму, що поєднує чотири групи описових складових, у межах кожної з яких додатково виділяється ще по п'ять елементів: природно-географічна (орографічна специфіка побудови пам'ятки, гідрологічна характеристика призамкової території, наявність об'єктів природно-заповідного фонду, витвори садово-паркової архітектури й сумарний тип ландшафту); історико-культурна (історична значимість, фізична збереженість, культурна цінність, архітектурний стиль та використаний тип оборонної системи пам'ятки); інфраструктурна (транспортна доступність, наявність закладів готельно-ресторанного профілю, ступінь музеєфікації й сувеніризації об'єкта); рекламно-інформаційна (інтегрованість у тематичні й загальнотуристичні маршрути, показники проведення туристичних фестивально-подієвих заходів, рівень рекламного забезпечення та поширеності матеріалів, науково-дослідницька вивченість, насиченість інформацією мережі Інтернет).

Ключові слова: оборонна споруда; замковий комплекс; атрактивний потенціал; пам'ятка замкової архітектури

The historical and touristic analysis of Pniv castle

I.O. Lysyi

goranfox@ukr.net

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine*

The goal to perform the historical and tourism analysis of a little-known Pniv castle, which is located near Nadvirna town in Ivano-Frankivsk region (Ukraine), has been set by the author of the article. The analysis has been made on the basis of use of four descriptive characteristics: natural and geographical; historical and cultural; infrastructural; informational. The natural and geographical group includes the morphological features of the monument's construction; the hydrological characteristics of the territory; location near the objects of the natural reserve fund; presence of the complex of handmade recreational forests near the castle, landscaped parks or gardens; aggregate indicators of natural and geographical location of the castle. The historical and cultural component is described by the degree of physical preservation; the level of historical significance; the degree of cultural value, the indicator of architectural and stylistic value; the availability of saved elements from historic defensive systems. The infrastructural group contains the description of the transport accessibility; the availability of accommodation facilities; food establishments, museum institutions, specialized souvenir shops and stalls. Finally, the informational part consists of the castle's integration to tourism routes; the organization of touristic promotional campaigns, exhibitions and fairs; the availability of informational and advertising data; the coverage rank in scientific tourism profiles and the availability of touristic information on the Internet. Consequently, the historical and touristic analysis has showed that Pniv castle has high recreational potential, which is generated through the combination of unique elements of natural and geographical localization (combined type of landscape) and the specific historical and cultural features of the object (original architectural style of the defensive system). At the same time problematic aspects of the current state of Pniv castle are: the low level of general and special touristic infrastructure, low degree of informational and touristic promotion.

Keywords: fortification; castle complex; attractive potential; monument of castle architecture

Цитування даної статті: Лисий І.О. Історико-туристичний аналіз Пнівського замку/ І.О. Лисий // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 1(141). – С. 96-102.

Citation of this article: Lysyi, I.O., 2017. Istoryko-turystychnyy analiz Pniv'koho zamku [The historical and touristic analysis of Pniv castle]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 1(141), 96-102. doi:10.15421/171716 (in Ukrainian).

Peer-reviewed; approved and placed: 15.12.2016

Историко-туристический анализ Пневского замка

И.О. Лысый

goranfox@ukr.net

Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника,
76000, Ивано-Франковск, ул. Шевченко, 57

Автор статьи поставил перед собой цель осуществить исторический и туристический анализ малоизвестного Пневского замка, который находится недалеко от города Надворная в Ивано-Франковской области (Украина). Анализ был сделан на основе использования четырех описательных характеристик: природно-географической; историко-культурной; инфраструктурной; информационной. Природно-географическая группа включала морфологические особенности строительства памятника; гидрологические характеристики территории; расположение вблизи объектов природно-заповедного фонда; присутствие рядом с замковым комплексом рукотворных лесопарков, ландшафтных парков или садов; совокупные показатели ландшафтного расположения замка. Историко-культурная составляющая описывала степень физической сохранности; уровень исторической значимости; степень культурной ценности, показатель архитектурного и стилистического значения; наличие сохранных элементов из исторических оборонительных систем. Инфраструктурная группа содержала описание транспортной доступности; наличие жилых помещений; продовольственных учреждений, музейных учреждений, специализированных сувенирных магазинов и киосков. И наконец информационная часть коснулась интеграции замка до туристических маршрутов; организации туристических рекламных кампаний, выставок и ярмарок; наличия информационной и рекламной информации; уровень научных туристических исследований; наличие туристической информации в сети Интернет. Следовательно, историко-туристический анализ показал, что Пневский замок обладает высоким рекреационным потенциалом, который генерируется за счет сочетания уникальных элементов природной и географической локализации (комбинированного типа ландшафта) и конкретных исторических и культурных особенностей объекта (оригинальный архитектурный стиль оборонительной системы). В то же время проблемными аспектами текущего состояния Пневского замка является низкий уровень общей и специальной туристической инфраструктуры, низкая степень информационной и туристической промоции.

Ключевые слова: оборонительное сооружение; замковый комплекс; аттрактивный потенциал; памятник замковой архитектуры

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку людства, які передусім характеризуються загальною глобалізацією з втратою багатьма етносами й націями архаїчної автентики, вимагають цілеспрямованого вивчення і дослідження об'єктів історико-культурної спадщини, одними з яких є пам'ятки замково-оборонної архітектури – фортифікаційні споруди у вигляді замків, оборонних палаців, церков, монастирів, веж та ін. На жаль, історія, людське забуття, недбальство, а часто навіть і варварство, призвели до того, що сьогодні дуже багато замків чи аналогічних споруд на території України сильно пошкоджені, зруйновані, а деякі вже навіть втрачені назавжди. До когорти таких об'єктів, які перебувають під загрозою зникнення та потребують термінових консерваційно-реставраційних заходів, належить і частково зруйнований замковий комплекс у сільському населеному пункті Пнів Надвірнянського району Івано-Франківської області. Очевидно, актуальним завданням сучасників є пошук оптимальних механізмів збереження замку, його охорони та відновлення, а тому перспективним напрямком є пристосування для туристично-рекреаційних і екскурсійних потреб, що є найбільш ефективним та рентабельним варіантом функціональної адаптації даної історико-архітектурної пам'ятки. Однак існуючий брак міждисциплінарних історичних, археологічних, архітектурних туристологічних та кастеологічних досліджень Пнівського замку потребує подальшого наукового вивчення, розробки інноваційних підходів до аналізу історико-культурного та атрактивного потенціалу споруди тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематиці наукового дослідження замку в Пневі, починаючи з 60-х рр. ХХ ст., приділялася значна увага науковців різних дослідницьких напрямків, серед яких слід виділити: істориків – В. Гаврилюка [4], М. Максим'юка [9; 10]; архітектурознавців та архітекторів – В. Вечерського [2], Р. Михайлишина [13]; краєзнавців – Т. Палкова [14], В. Харитона [18]; туристознавців – Т. Маланюка [11], У. Полутренко [17]; кастеологів – О. Лесика [7], О. Мацюка [12] та ін. Проте особливо актуальним залишається питання комбінованого вивчення Пнівського замку, на перехіді різних дисциплін, а особливо – з позицій туризму та кастеології.

Мета дослідження. Метою написання даної статті є комплексний міждисциплінарний аналіз потенціалу Пнівського замку з позицій історичної, архітектурної, географічної та туристичної наук для визначення потенційних шляхів функціональної адаптації пам'ятки. Об'єктом дослідження є Пнівський замок, предмет – природно-географічні, історико-культурні, інфраструктурні та краєзнавчо-туристичні особливості побудови замкового комплексу.

Виклад основного матеріалу. Історико-туристичний аналіз атрактивного потенціалу замкового комплексу в с. Пнів пропонується проводити на основі авторського алгоритму, сутнісний підхід якого детально описаний у попередніх опублікованих дослідженнях [8, с. 44–49]. Він полягає у використанні комплексно-системного методу, що включає чотири групи описових складових, в межах кожної з яких додатково виділяється ще по п'ять елементів: природно-географічна (орграфічні характеристики по-

будови пам'ятки, гідрологічна специфіка призмкової території, наявність об'єктів природно-заповідного фонду, садово-паркова архітектура й тип ландшафту), історико-культурна (історична значимість, фізична збереженість, культурна цінність, архітектурний стиль та тип оборонної системи пам'ятки), інфраструктурна (транспортна доступність, наявність закладів розміщення та харчування, ступінь музеєфікації й сувеніризації об'єкта) та рекламно-інформаційна (інтегрованість в туристичні маршрути, проведення туристичних промокампаній, рівень рекламного забезпечення, науково-дослідницька вивченість та наявність інформації в мережі Інтернет). На думку автора, такі групи показників дозволяють ширше розкрити зміст не тільки історико-культурних особливостей пам'ятки, але і її поточного фізичного стану.

Пнівський замок, площа якого становить 1,8 га, знаходиться на північ від однойменного сільсько-го населеного пункту. Пам'ятку було споруджено на природному підвищенні відносно прилеглої місцевості (пагорб Забережжя), на відносній висоті з діапазоном від 441 до 446 м. Територіально замковий об'єкт розташований у межах високоатрактивної частини денудаційно-аккумулятивної Бистрицько-Прут-

ської височини, на кордоні передгірської зони Передкарпаття та гірської зони низькогір'я Українських Карпат. Обороздатність комплексу також посилювалася завдяки іншим факторам орографічного розташування: з західної сторони знаходиться кількадеметрове урвище, східної – глибокий яр, хоча одночасно послаблювалася наявністю рівнин (амплітуда висот в їх межах – 435–445 м), що розташовані на південній та північній околицях (рис. 1).

Пам'ятка локалізована в межиріччі мальовничих Бистриці Надвірнянської (Чорної) та Стримби, що беруть початок на південно-східній стороні гірського масиву Горгани. Але гідрологічні об'єкти призмкової території представлені невеликими, антропогенно зміненими та забрудненими малоатрактивними струмками-потоками Підзамче (з північно-західної сторони) й Окіп (з південно-східної сторони).

Високий рівень аграрної та промислової адаптації навколишньої території визначив відсутність природоохоронних об'єктів різного рангу заповідності, що пояснюється незбереженістю автентичних природних структур та елементів і, відповідно, унікальних флористичних та фауністичних утворень.

На призмковій території не існує пам'яток са-

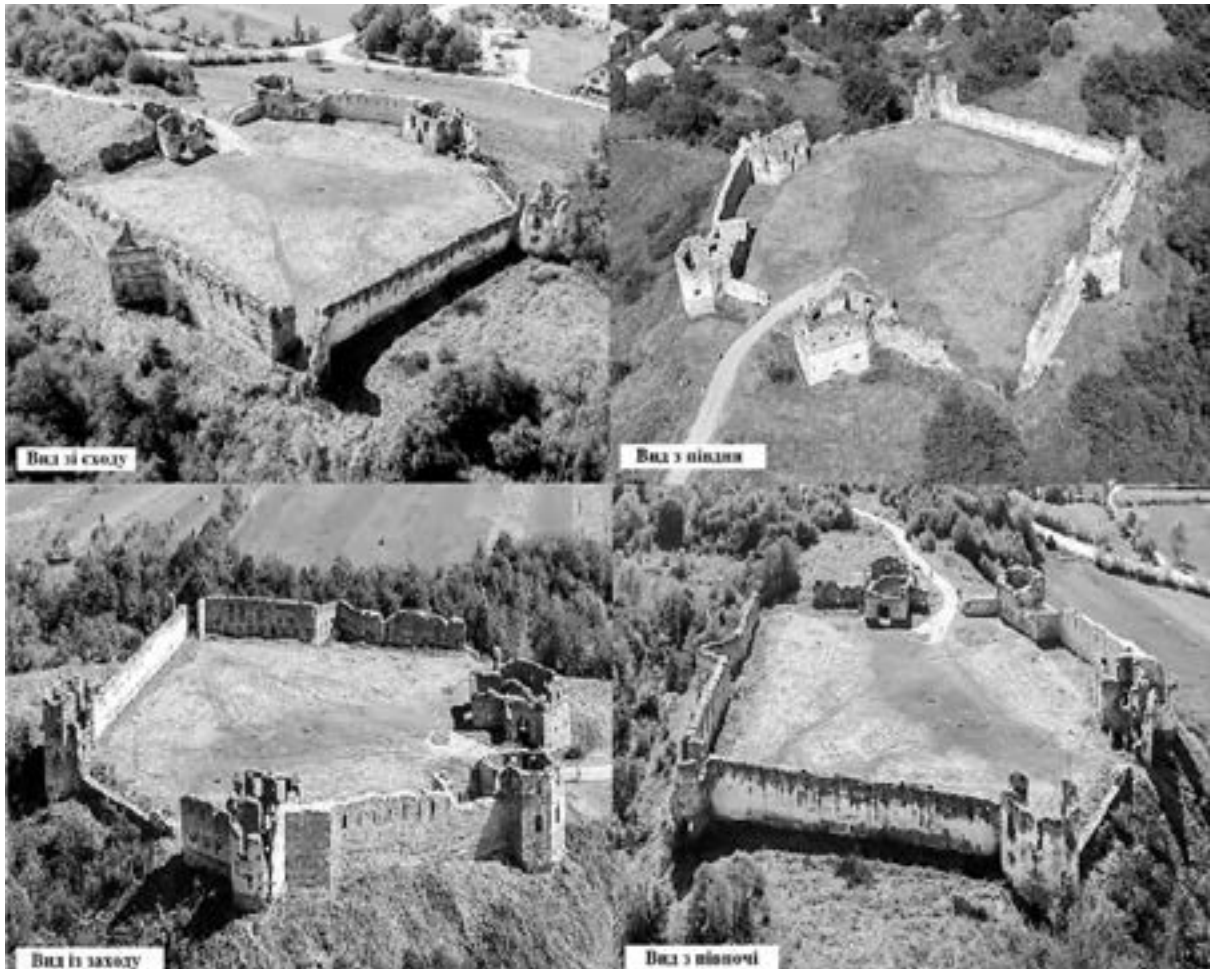

Рис. 1. Пнівський замок. Фото А. Бортнянського

дово-паркової архітектури, оскільки первісне архітектурне планування споруди не передбачало закладення аналогічних об'єктів. Але, на особисту думку автора, в період функціонального переходу ансамблю від виключно оборонної (замок) до оборонно-житлової (палац) ролі визначальним чинником могли стати геоморфологічні особливості розташування Пнівської твердині (фізико-географічна неможливість закласти парк чи сад).

Домінантою навколишнього середовища Пнівського оборонно-замкового комплексу є антропогенно змінений ландшафт, який, в залежності від територіально-просторової локалізації та форми людської діяльності, можна умовно класифікувати на урбанізований, сільськогосподарський, промисловий та лісогосподарський типи. А більш якісним пейзажним доповненням замкової панорами виступають елементи ландшафту низьких гір (автентично збережені), які є візуально досяжними та естетично атрактивними.

Ряд дослідників вважають, що первісні фортифікаційні укріплення на місці існуючого замку могли бути збудовані ще у XIV ст., а то й навіть у XI ст., однак наразі документального підтвердження гіпотезам не існує. Серед українських науковців прийнято вважати, що спорудження Пнівського замку відбулося в другій половині XVI ст., ближче до рубежу XVI–XVII ст., за ініціативи родини Куропатвів герба Шренява (Ястребець), які були представниками шляхетсько-феодалного роду угорського походження та отримали навколишні землі за вірну службу польській короні. Але сучасний вигляд пам'ятка отримала

тільки до середини XVII ст., пройшовши етап численних перебудов та модифікацій [9, с. 6–7].

За кількістю збережених елементів (але не за їх якістю) Пнівський замок займає перше місце на Івано-Франківщині серед подібних пам'яток, зберігшись приблизно наполовину від первісного стану. Об'єкт має форму неправильного п'ятикутника з сімома вежами (п'ять збереглися), які розташовані по всьому периметру зовнішніх стін та кардинально відрізняються між собою за формою, висотою, функціональним призначенням, датою побудови та п'ятьма твірними стінами (рис. 2). Кутових веж п'ять, серед яких: дві зруйновані – східна Кругла (сильно пошкоджена в 2010 р. внаслідок повені) та Кілевидна вежа з контрфорсом (розібрана аж до фундаменту ще в XIX ст.); три уцілілі – шестигранні північна Гранчаста та південна вежа з корпусом, а також Західна прямокутна вежа з напівкруглим виступом. Під вежами знаходяться підземні лабіринти, входи до яких засипані. На стику південної і східної стін зберігся трикутний виступ (редан) з двома ярусами бійниць, який виконував роль башти. Остання вежа, що існує по сьогоднішній день, – це в'їзна, яка побудована у формі склепіння та сильно пошкоджена, але прибрамний корпус у вигляді неправильного чотирикутника та зокрема заокруглена арка в'їзних воріт уціліли. На фасаді башти є навіть ніша для моста, а всередині – дерев'яний блок для ланцюгів. Серед замкових стін у найкращому стані перебуває північна, яка не втратила своєї цілісності й первозданної висоти, на ній частково існує навіть штукатурка. Східна стіна,

Рис. 2. План-реконструкція Пнівського замку. Креслення автора

яка також добре збережена, дає найбільш чітку уяву про різницю рівнів поверхні землі всередині замку та оточуючої території: зовнішня сторона стіни вдвічі вища, ніж внутрішня. У стіні є й вікна, перекриття прольотів для яких виконано з кам'яних балок. Над вікнами виступає карниз. В інших стінах, які збереглися значно гірше та в багатьох місцях потріскалися розсунулися або ж і зовсім розсипалися, прольоти для вікон і входів зі сторони внутрішнього двору виконані технікою склепінь. Товщина замкових стін становить 1,5–2 м, а висота – 8–10 м [10, с. 10–14].

Високу культурну цінність Пнівського замку підтверджено ще у 1963 р., коли споруду було зараховано до реєстру пам'яток республіканського значення під охоронним номером 240. А в 2009 р. постановою Кабінету Міністрів замок включений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України національного значення. На сьогоднішній день загальна площа охоронної території складає близько 8,4 га [19, с. 51].

Замок, що був збудований з великих тесаних брил гірського та ламаного річкового каменю, червоної цегли й вапняку на основі додавання зв'язного матеріалу, який замішаний на білому вапняному розчині з домішками піску, дрібною гальки та подрібненої цегли, зберіг елементи архітектурного стилю – бароко з поодинокими рисами готики. Пнівський замковий комплекс – це надзвичайно складна для свого часу інженерно-фортифікаційна споруда, що гармонійно поєднала в собі бастейний тип оборонної системи, який був визначальним, з окремо взятими складовими протобастіонних укріплень.

Як і серед інших замків області, інфраструктурні показники локалізації пам'ятки є незадовільними й низькоадаптивними для туристично-рекреаційних потреб. Рівень транспортної доступності є достатньо високим, оскільки об'єкт розташований за декілька кілометрів від автомагістралей національного (Н09 Мукачеве – Львів) та територіального (Т0906 Івано-Франківськ – Бистриця) значення, проте безпосередньо до об'єкта прилягають тільки вуличні сільські дороги та дороги місцевого значення, а також під'їзна ґрунтова дорога, яка була прокладена в 60–70-х рр. ХХ ст. На противагу вищевказаному, в межах призамкової території відсутні заклади готельно-ресторанного призначення, руїни замку немурезьовані та немає жодних сувенірних установ.

Пнівський замок інтегрований до цілої мережі регіональних лінійних та кільцевих екскурсійно-туристичних маршрутів, що пояснюється розміщенням на важливій туристичній артерії в напрямку від Івано-Франківська до гірськолижного курорту Буковель. У 2010 р. пам'ятка разом із Старостинським замком в Галичі була включена до обласного маршруту «Золоте кільце Прикарпаття», розробленого завдяки спеціалістам Головного управління з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій Івано-Франківської обласної державної адміністрації для популяризації історико-культурної спадщини регіону [11, с. 43]. Крім того, рекреаційний потенціал замку використовується в місцевих загальнотуристичних історичних, археологічних, екологічних піших

та велосипедних маршрутах, створених працівниками Надвірнянської районної державної адміністрації, а також для маршрутів, розроблених туристичними підприємствами.

За загальною кількістю організованих подієвих туристичних промоакцій у період 1991–2016 рр. замковий комплекс в Пневі випереджає інші пам'ятки оборонної архітектури області. Наприклад, в 2010 р. у рамках Першого міжнародного мистецького фестивалю вільного міста «Porto Franko» на руїнах споруди відбувся музично-літературний діалог французького віолончеліста Д. де Вієнкура та українського письменника Т. Прохаська з метою привернення більшої уваги громадськості до реставрації замку [21]. А в 2012 р. на замковій території вперше був проведений унікальний етнографічний фестиваль різноманітних напрямків у культурі та мистецтві «Джэнджур Фист», який повторно відбувся у 2013 рр. [5]. На превеликий жаль, в 2014–2016 р. через брак коштів фестиваль не організовувався, але «Джэнджур Фист» планується знову провести в 2017 р. Туристично-рекламна популяризація замку проводиться за допомогою поширення тематичних флаєрів, листівок та буклетів, а окремий туристично-екскурсійний інформаційний матеріал описового характеру доступний в деяких регіональних та національних загальнотуристичних путівниках. А тому ступінь рекламно-інформаційної промоції пам'ятки є низьким.

На відміну від більшості архітектурних споруд краю наукова вивченість Пнівського замку висока, що пояснюється задовільним станом збереженості та історико-культурною цінністю об'єкта. Тільки в період 1991–2016 рр. дослідниками було опубліковано кілька десятків наукових праць історичного, архітектурного та архітектурозначного характеру, серед яких – статті в наукових та науково-популярних виданнях, тези-доповіді конференцій та монографічні авторські книги (М. Максим'юк, 1997 [9], 2008 [10] рр.) тощо.

Середнім є рівень насиченості інформацією мережі Інтернет. Наприклад, станом на початок 2017 р. запити «Пнівський замок» та «Замок в Пневі» в системі Google відображали 6,7 та 0,315 тис., а в пошуковиків Яндекс – 11 та 47 тис. пошукових результатів відповідно. Крім цього, великий обсяг історично-краєзнавчої інформації знаходиться на кастеологічних сайтах «Замки та храми України» [16], «Замки і крепости Украины» [15] та ін., в межах інших тематичних туристичних веб-ресурсів та на просторах універсальної інтернет-енциклопедії Wikipedia.

Висновки. Таким чином, історико-туристичний аналіз показав, що замок, перебуваючи у незадовільному стані фізичної збереженості, володіє високим рекреаційним потенціалом, який сформований на основі поєднання унікальних природно-географічних елементів локалізації замкової території (комбінований тип ландшафту) та специфічних історико-культурних рис самого об'єкта (оригінальний оборонно-архітектурний стиль). Одночасно проблематичними аспектами сучасного стану пам'ятки є низький рівень розвитку загальної та спеціальної туристичної інфраструктури, відносно невисокий показник інфор-

маційної розрекламованості та історико-туристичної промоції замку. Тому доцільним бачиться подальший дослідницький пошук у напрямку міждисциплінарного вивчення Пнівського замкового комплексу, який

повинен дати відповіді на запитання історико-архітектурного розвитку споруди та окреслити перспективні шляхи залучення замку до історичного, культурного, краєзнавчого й туристичного ареалів.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Аніпко Н. П. Середньовічні замки і фортеці. Рекреаційно-туристське використання / Н. П. Аніпко // Краєзнавство, географія, туризм. – 2011. – № 20. – С. 15–18.
2. Вечерський В. В. Замки і фортеці України [Текст] : фотоальбом / В. В. Вечерський, С. В. Тарасов. – К. : Балтія Друк, 2005. – 64 с.
3. Габрель М. М. Деякі проблеми оцінки унікальних пам'яток архітектури на підставі методу «відстані до ідеалу» / М. М. Габрель, О. І. Моркляник // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. «Архітектура». – 2013. – Вип. 757. – С. 7–10.
4. Гаврилюк В. Пнівський замок / В. Гаврилюк // Географія та основи економіки в школі. – 2010. – Вип. 5. – С. 36–37.
5. Етнофестиваль «Дженджур Фист» [Електронний ресурс] / Агенція новин Фіртка.if.ua. – Режим доступу: <http://firtka.if.ua/?action=posters&id=143>. – Назва з титул. екрана.
6. Кравців В. С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Наукове видання [Текст] / В. С. Кравців, Л. С. Гринів, М. В. Копач, С. П. Кузик. – Л. : НАН України. – 1999. – 78 с.
7. Лесик О. В. Замки та монастирі України / О. В. Лесик. – Л. : Світ, 1993. – 176 с.
8. Лисий І. О. Туристична оцінка замкових комплексів: методи, принципи та критерії / І. О. Лисий // Карпатський край: наукові студії з історії, культури, туризму. – 2015. – Вип. 1–2 (6–7). – С. 43–50.
9. Максим'юк М. Пнівська твердиня [Текст] / М. Максим'юк. – Надвірна : [б.в.], 1997. – 44 с.
10. Максим'юк М. Пнівська твердиня [Текст] / М. Максим'юк ; [авт. проекту реконструкції І. Ковалишин, Р. Михайлишин]. – 2-ге вид., доп. – Надвірна : Надвірнянська друкарня, 2008. – 56 с.
11. Маланик Т. З. Пам'ятки оборонного будівництва Івано-Франківщини як об'єкти туризму / Т. З. Маланик // Краєзнавець Прикарпаття. – 2011. – № 17. – С. 42–44.
12. Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки [Текст] / О. Мацюк. – 2-е вид., випр. та доп. – Л. : Центр Європи, 2005. – 219 с.
13. Михайлишин Р. Пнівський замок (три вежі із семи) / Р. Михайлишин // Вісник Інституту «Укрзахідпроектреставрація» – 1996. – № 5. – С. 128–131.
14. Палков Т. Замки Карпат. Історія та легенди : путівник [Текст] / Т. Палков. – Л. : Ладекс, 2009. – 65 с.
15. Пневський замок в селі Пнев [Електронний ресурс] / Замки и крепости Украины. – Режим доступу: <http://zamki-kreposti.com.ua/ivano-frankovskaya-oblast/pnevskij-zamok-pnev/>. – Назва з титул. екрана.
16. Пнів [Електронний ресурс] / Замки та храми України. – Режим доступу: <http://www.castles.com.ua/pnivzamok.html>. – Назва з титул. екрана.
17. Полутренко У. Б. Пнівський замок. Історія, сучасний стан та шляхи залучення до туристично-рекреаційного простору Прикарпаття / У. Б. Полутренко // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – 2012. – Вип. 6. – С. 173–176.
18. Харитон В. Я. Замки Галицької землі. З історії фортифікаційного будівництва на Прикарпатті в XIV–XVIII ст. [Текст] / В. Я. Харитон. – Івано-Франківськ : Бібліотека газети «Вперед», 1997. – 56 с.
19. Червінський А. І. Актуальні проблеми збереження та охорони пам'яток архітектури Івано-Франківщини / А. І. Червінський // Наукові праці іст. ф-ту Запорізького нац. ун-ту. – 2012. – Вип. 34. – С. 48–53.
20. Шиндлярська Н. П. Оцінка туристичного потенціалу замкових споруд Тернопільської області та їх використання в туризмі / Н. П. Шиндлярська, С. О. Дем'яненко // Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів. – 2014. – Ч. 2. – Вип. 11 (5). – С. 52–69.
21. Porto Franko завершилося у Пнівському замку [Електронний ресурс] / Репортер. – Режим доступу: <http://report.if.ua/video/Porto-Franko-zavershylosya-u-Pnivskomuzamku-VIDEO/>. – Назва з титул. екрана.

REFERENCES:

11. Anipko, N. P. (2011). Seredn'ovichni zamky i fortetsi. Rekreatsiyno-turysts'ke vykorystannya [Medieval castles and fortresses. Recreational and tourist use]. Regional Study. Geography. Tourism, 20, 15–18 (in Ukrainian).
2. Vechersky, V.V. & Tarasov, S. V. (2005). Zamky i fortetsi Ukrainy [Castles and Fortresses of Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Baltija Druk (in Ukrainian).
3. Habrel, M. M. & Morcklyanyk, O. I. (2013). Deyaki problemy otsinky unikal'nykh pam'yatok arkhitektury na pidstavi metodu «vidstani do idealu» [Some problems to the assessment of unique architecture monuments on the method «of distance to the ideal»]. Herald of the Lviv Polytechnic National University, Ser. of Architecture, 757, 7–10 (in Ukrainian).
4. Havryliuk, V. (2010). Pniv's'kyu zamok [The Pniv Castle]. Neohrafiya ta osnovy ekonomiky v shkoli, 5, 36–37 (in Ukrainian).
5. The News agency «Firtka.if.ua». (2012). Etnofestival' «Dzhendzhur Fyst» [Ethno festival «Dzhendzhur Fyst»]. Retrieved January, 15, 2017, from <http://firtka.if.ua/?action=posters&id=143> (in Ukrainian).
6. Kravtsiv, V. S., Hryniv, L. S., Kopach, M. V. & Kuzyk, S. P. (1999). Naukovo-metodychni zasady reformuvannya rekreatsionoyi sfery [Scientific and methodological foundations of reform in the recreational sector]. Lviv, Ukraine: The National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukrainian).
7. Lesyk, O. V. (1993). Zamky ta monastyri Ukrainy [Castles and monasteries of Ukraine]. Lviv, Ukraine: Svit (in Ukrainian).
8. Lysyi, I. O. (2015). Turystychna otsinka zamkovykh kompleksiv: metody, prynstypy ta kryteriyi [The tourism valuation of castle complexes: methods, principles and criteria]. Karpatskyi Kray: Scientific Studies on the History, Culture, Tourism, 6–7, 43–50 (in Ukrainian).

9. Maksymiuk, M. (1997). Pnivs'ka tverdynya [The Pniv stronghold]. Nadvirna, Ukraine: Nadvirnyans'ka drukarnya (in Ukrainian).
10. Maksymiuk, M., Kovalyshyn, I. & Mykhailyshyn, R. (2008). Pnivs'ka tverdynya [The Pniv stronghold] (2nd ed.). Nadvirna, Ukraine: Nadvirnyans'ka drukarnya (in Ukrainian).
11. Malaniuk, T. Z. (2011). Pam'yatky oboronnoho budivnytstva Ivano-Frankivshchyny yak ob'yekty turyzmu [The monuments of castle architecture in Ivano-Frankivsk region as tourist objects]. *Krayeznavets' Prykarpattya*, 17, 42–44 (in Ukrainian).
12. Matsiuk, O. (2005). Zamky i fortetsi Zakhidnoyi Ukrayiny. Istorychni mandrivky [Castles and Fortresses of Western Ukraine. Historical journeys] (2nd ed.). Lviv, Ukraine: Tsentr Yevropy (in Ukrainian).
13. Mykhailyshyn, R. (1996). Pnivs'kyi zamok (try vezhi iz semy) [The Pniv Castle (three of the seven towers)]. *Herald of the Institute «Ukrzakhidproektrestavratsiya»*, 5, 128–131 (in Ukrainian).
14. Palkov, T. (2009). Zamky Karpat. Istoriya ta lehendy [Castle of Carpathians. History and legends]. Lviv, Ukraine: Ladeks (in Ukrainian).
15. Castles and Fortresses of Ukraine. (n.d.). Pnevskij zamok v sele Pnev [The Pniv Castle in the village Pniv]. (n.d.). Retrieved January, 15, 2017, from <http://zamki-kreposti.com.ua/ivano-frankovskaya-oblast/pnevskij-zamok-pnev/> (in Russian).
16. Castles and Churches of Ukraine. (n.d.). Pniv [Pniv]. (n.d.). Retrieved January, 15, 2017, from <http://www.castles.com.ua/pnivzamok.html> (in Ukrainian).
17. Polutrenko, U. B. (2012). Pnivs'kyi zamok. Istoriya, suchasny stan ta shlyakhy zaluchennya do turystychno-rekreatsiynoho prostoru Prykarpattya [The Pniv castle. History, current state and ways of adaptation to the tourist and recreational space of Subcarpathia]. *Journal «Tradyciji ta Novatsiji u Vyshchij Arkhitekturo-Khudozhnij Osviti»*, 6, 173–176 (in Ukrainian).
18. Kharyton, V. Ya. (1997). Zamky Halyts'koyi zemli. Z istoriyi fortyfikatsiynoho budivnytstva na Prykarpatti v XIV–XVIII st. [The castles of Galician region. From the history of fortification building in Subcarpathia in the XIV–XVIII centuries]. Ivano-Frankivsk, Ukraine: Biblioteka hazety «Vpered» (in Ukrainian).
19. Chervinskiy, A. I. (2012). Aktual'ni problemy zberezhennta ta okhorony pam'yatok arkhitektury Ivano-Frankivshchyny [Vital problems of preservation and protection of architectural monuments in Ivano-Frankivsk region]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakul'tetu Zaporiz'koho national'noho universytetu*, 34, 48–53 (in Ukrainian).
20. Shyndliarska, N. P. & Demianenko, S. O. (2014). Otsinka turystychnoho potentsialu zamkovykh sporud Ternopil's'koyi oblasti ta yikh vykorystannya v turyzmi [The castle structures in the Ternopil region as a subject for developing of tourism]. *Constructive geography and rational use of natural resources*, 11, 66–82 (in Ukrainian).
21. Reporter. (2010). «Porto Franko» zavershylosya u Pnivs'komu zamku [«Porto Franko» has ended in the Pniv castle]. Retrieved January, 15, 2017, from <http://report.if.ua/video/Porto-Franko-zavershylosya-u-Pnivskomu-zamku-VIDEO/> (in Ukrainian).